

Dodatok k súčasnému výskytu a ochrane dropa fúzatého (*Otis tarda*) na Slovensku

*On present occurrence and conservation of the Great Bustard (*Otis tarda*) in Slovakia*

Boris MADERIČ¹ & Jozef CHAVKO²

¹SOS/BirdLife Slovensko, Mlynské nivy 41, 821 09 Bratislava, Slovensko; maderic@vtaky.sk

²Ochrana dravcov na Slovensku, Kuklovská 5, 841 04 Bratislava, Slovensko; chavko@dravce.sk

Súčasný výskyt dropa fúzatého (*Otis tarda*) na Slovensku bol podrobne zhodnotený za obdobie od začiatku r. 2000 do konca septembra 2008 (Chavko & Maderič 2008). Táto krátka správa podáva ďalšie informácie o výskyte a početnosti dropov do konca decembra 2009 vrátane informácie o výskyte v apríli 2008 v CHVÚ Lehnice, ktorá z dôvodu jej neskorého získania nebola zahrnutá do zhodnotenia za predchádzajúce obdobie. Spôsob zberu dát bol totožný s metódikou monitoringu uvedenej práce.

Z území historického výskytu na východnom Slovensku sme opätovne nezískali ani jeden údaj o pozorovaní a s najväčšou pravdepodobnosťou sa dropy v tomto regióne v sledovanom období nevyskytli vôbec (J. Lipták, M. Drapecký a M. Balla, in verb.).

CHVÚ Sysľovské polia boli v sledovanom období jediným miestom výskytu v oblasti medzi Dunajom a štátnymi hranicami s Rakúskom a Maďarskom na našom území. Početnosť aj v rokoch 2008 až 2009 do veľkej miery ovplyvňovala úplná absencia trávnych porastov a porastov ďatelinovín (lucerna, ďatelina) ako dôsledok zrušenia živočišnej výroby u majoritného užívateľa poľnohospodárskej pôdy v CHVÚ a výsadba nevhodných poľnohospodárskych plodín, predovšetkým kukurice. V roku 2008 bola vysiatá kukurica na 51 % a v r. 2009 na 50 % ploche z celkovej výmery (1773 ha) CHVÚ Sysľovské polia, čo znemožňovalo dropom využívať tieto plochy približne v období od mája do novembra. Okrem toho v uvedenom období boli rozorané takmer všetky poľne cesty

s trávnatým povrchom, ako aj úzke zatravnené pásy situované na okraji pôdnych blokov a na okraji spevnených asfaltových poľných ciest, ktoré boli pôvodne ponechané bez obhospodarovania a ktoré dropy v minulosti pravidelne využívali (obr. 1). Mierne zlepšenie nastalo koncom leta a v jeseni 2009 kedy do osevného plánu bola zaradená repka olejná, ktorá bola spolu s ozimnou pšenicou vysiatá v kľúčových častiach samotného CHVÚ. Súčasne v r. 2009 v časti CHVÚ Sysľovské polia (na ploche o výmere 380 ha) sa začala uplatňovať špecifická agroenvironmentálna schéma za účelom tvorby a ochrany biotopu dropa fúzatého (N. Both, in verb.). Predpokladáme, že následkom týchto pozitívnych zmien stavu biotopu došlo aj k nárastu početnosti pozorovaných dropov v území v mesiacoch október až december 2009 (tab. 1), kedy dropy nielen nocovali na našom území, ale využívali vhodnú potravnú ponuku v podobe vyššie uvedených poľnohospodárskych plodín aj počas dňa. V r. 2008 bol v CHVÚ zaznamenaný najvyšší počet 203 jedincov vo februári a v roku 2009 bol zaznamenaný najvyšší počet 246 jedincov v decembri (P. Sokol, in verb.), ktorý je súčasne aj najvyšším zisteným počtom za sledované obdobie rokov 2000 až 2009 (Chavko & Maderič 2008).

V CHVÚ Lehnice bol pravidelný výskyt jednej sliepky zaznamenaný najčastejšie na ploche trávnych porastov a úhoru vytvorených v rámci manažmentových opatrení projektu LIFE05NAT/SK/000115 „Ochrana dropa fúzatého na Slovensku“. Sliepka v nich odpočívala

alebo získavala potravu. Sporadicky sa zdržovala aj v okolitých kultúrach, ale vo väčšine prípadov na dohľad z tejto plochy. V r. 2008 sa na rovnej ploche sliepka vyskytla 21. 4. 2008 (F. Szkuby, in verb) a neskôr sa na vyššie uvedených lokalitách zdržovala od 26. 6. 2008 do 19. 12. 2008 (Chavko & Maderič 2008, F. Szkuby a V. Szűcs, in verb). V r. 2009 sa znovu objavila na ploche trávnych porastov a úhoru od 23. 5. 2009, kde sa zdržovala až do konca decembra, posledné pozorovanie bolo zaznamenané 26. 12. 2009 (F. Szkuby, F. Karika a V. Szűcs, in verb). Vo všetkých zaznamenaných prípadoch uvedená sliepka v CHVÚ Lehnice najčastejšie využívala plochy, na ktorých sa uplatňovala špecifická agroenvironmentálna schéma za účelom tvorby a ochrany biotopu dropa fúzatého na výmere spolu 1680 ha (F. Karika a J. Németh, in verb.).

V Podunajskej rovine boli v uvedenom období zaznamenané aj ďalšie pozorovania, všetky však do vzdialenosti maximálne 25 km od CHVÚ Lehnice. Pozorovania vo všetkých prípadoch zaznamenali poľovníci, po ich overení a konzultáciách s pozorovateľmi sme do databázy vybrali nasledovné údaje: 1 adultný kohút sa dňa 1. 3. 2009 vyskytoval v oblasti medzi obcou Hoste a Vlčkovským hájom, jedinca sa podarilo odfotografovať (M. Kráľovič a V. Sekera, in verb.); 1 adultný jedinec sa dňa 28. 4. 2009 vyskytoval medzi obcami Čierny Brod a Matúškovo (F. Karika, in verb.); 1 jedinec, pravdepodobne kohút sa dňa 10. 8. 2009 vyskytoval medzi obcami Tomášov a Čakany (F. Karika, in verb.); 1 kohút sa dňa 20. 8. 2009 vyskytoval asi 2 km severne od obce Orechová Potôň (F. Takács a J. Meri, in verb.). Predpokladáme, že mohli ísť vo všetkých prípadoch o pozorovanie toho istého jedinca.

Získané dáta o početnosti v CHVÚ Sysľovské polia poukazujú na nezastupiteľný význam tohto chráneného územia pre zachovanie dropa na Slovensku a zároveň aj ako na územie s najvýznamnejším potenciálom pre návrat dropa na sever od Dunaja do oblasti Žitného ostrova a ostatné historické lokality výskytu. Západopanónska populácia je jediným zdrojom pre dotovanie jedincov resp. obnovu

subpopulácie v pôvodných oblastiach výskytu na Slovensku. Na základe výsledkov je možné konštatovať, že trend vývoja početnosti západopanónskej populácie v poslednom desaťročí má významne vzostupný charakter. V r. 2009 dosiahla západopanónska populácia početnosť do 400 jedincov a jej výskyt bol sústredený v severozápadnej časti Maďarska v oblasti Mosoni-Sík, v Rakúsku v oblastiach Parndorfer Platte-Heideboden, Sandboden, Praterterrasse, Westliches Weinviertel a Waasen-Hanság, na Slovensku v CHVÚ Sysľovské polia a Lehnice a sporadicky aj v Českej republike v oblasti Mikulova (R. Raab a V. Škorpíková, in verb.). Hlavné podporné faktory pre vzostup početnosti vyplývali z aktivít záchranných projektov, ktoré sa realizovali súbežne na území Rakúska, Maďarska a Slovenska.

Osobitný význam malo pre dropy dlhodobé uplatňovanie agroenvironmentálnych schém v Rakúsku spojené so zavedením mechanizmu kompenzačných platieb pre farmárov (R. Raab, in verb.) a vhodné obhospodarovanie poľnohospodárskej pôdy v prospech požiadaviek dropa fúzatého v Maďarsku (P. Spakovszky, in verb.) Tieto faktory, týkajúce sa aktívnej obnovy a ochrany biotopov za účelom ich manažmentu v prospech dropa fúzatého sa ukazujú ako rozhodujúce. V dôsledku vytvorených podmienok dochádzalo k pozorovateľnému nárastu početnosti dropov a ich zvýšenému tlaku aj na naše územie. Vážnym problémom v CHVÚ Sysľovské polia bolo prevádzkovanie konvenčného poľnohospodárstva charakteristického intenzívnym obhospodarovaním poľnohospodárskej pôdy, spojené s úplnou likvidáciou trávnych porastov, porastov d'atelinovín (lucerna a d'atelina) a s uplatňovaním nevhodnej štruktúry poľnohospodárskych plodín v osevných postupoch výrazne v prospech veľkoplošnej výsadby kukurice. Uvedený manažment pôdy z hľadiska ekologických nárokov dropa fúzatého môžeme hodnotiť ako absolútne nevyhovujúci, pretože dlhodobá znemožňuje reprodukciu dropov na našom území. Najčastejší výskyt bol preto zaznamenaný v jesennom a zimnom období, kedy dropy využívali naše územie predovšetkým za účelom odpočinku a v rámci dostupných možností aj za

účelom získavania potravy. Toto konštatovanie nezmenila ani skutočnosť, že v druhej polovici r. 2009 sme zaznamenali čiastočné zlepšenie stavu potravných biotopov pre dropa fúzatého v podobe zaradenia repy olejnej do osevného postupu a uplatnenie špecifickej agroenvironmentálnej schémy v časti CHVÚ. Predmetné pozitívne zmeny bude možné vyhodnotiť až po uplynutí dlhšieho obdobia (2–5 rokov), predovšetkým z hľadiska vytvorenia vhodných podmienok pre obnovenie hniezdenia dropa v CHVÚ Sysľovské polia.

Vzhľadom na hore uvedené skutočnosti je nevyhnutné, aby štát prostredníctvom zainteresovaných orgánov a organizácií zodpovedne dbal na zabezpečenie podmienok pre zachovanie primeraného stavu tohto výnimočného a vzácneho územia a zároveň zabezpečil, aby sa pristúpilo k celkovému ekologicky šetrnejšiemu poľnohospodárskemu využívaniu CHVÚ Sysľovské polia za súčasného dodržiavania ustanovení vyhlášky, ktorou bolo územie vyhlásené za CHVÚ. Rovnako dôležitou aktivitou bude aj pokračovanie vo výkupe pozemkov do vlastníctva štátnej ochrany prírody alebo mimovládnych organizácií za účelom nevyhnutnej obnovy trávnych porastov. Finančný nástroj v podobe kompenzačných platieb za obmedzenie bežného obhospodarovania z dôvodu ochrany dropa fúzatého je súčasťou Programu rozvoja vidieka Slovenskej republiky (PRV SR) 2007–2013. Špecifické agroenvironmentálne opatrenie pre ochranu dropa fúzatého sa podarilo vytvoriť a presadiť do PRV SR 2007–2013 práve vďaka realizácii aktivít projektu LIFE LIFE05NAT/SK/000115 „Ochrana dropa fúzatého na Slovensku“. Predmetné agroenvironmentálne opatrenie spočíva v stanovení podmienok pri obhospodarovaní poľnohospodárskej pôdy, ktoré zohľadňujú ekologické nároky dropa fúzatého. Tieto podmienky zahŕňujú zaradenie vhodných poľnohospodárskych kultúr

do osevného plánu za účelom zabezpečenia priaznivého stavu biotopov dropa fúzatého, vylúčenie chemických prípravkov na ochranu rastlín majúcich nepriaznivý účinok na jeho populáciu, usmernenie spôsobu vykonávania kosby a žatevných prác a prípadné časové obmedzenie vykonávania akejkoľvek hospodárskej činnosti v okruhu 150 m od hniezdnej lokality dropa fúzatého. Celková plocha, ktorou sa poľnohospodári v CHVÚ Lehnice a CHVÚ Sysľovské polia zapojili v r. 2009 do uvedeného agroenvironmentálneho opatrenia, dosahuje výmeru 2 060 ha čo predstavuje až 50 % z celkovej výmery (4120 ha) oboch chránených vtáčích území!

Pravidelný výskyt sliepky v CHVÚ Lehnice potvrdzuje racionalitu manažmentových opatrení a vynaložené úsilie pre záchranu dropa. Toto územie je najbližším priestorom prístupným pre rozpínajúcu sa cezhraničnú západopanónsku populáciu, ktorá zasahuje až na naše územie cez CHVÚ Sysľovské polia. Za perspektívne možno považovať aj viaceré pozorovania kohúta v r. 2009 v oblasti do 25 km od CHVÚ Lehnice. Za najväčšiu hrozbu rozširovania a reštitúcie výskytu dropov však možno považovať sieť nadzemných elektrických vedení vysokého napätia, ktorá v mnohokilometrových trasách pretína územia historického výskytu. Viaceré poznatky z minulosti ale aj zo súčasnosti potvrdzujú, že jednou z hlavných príčin zániku populácie na Slovensku bola vysoká mortalita dropov v dôsledku nárazov do vodičov liniek vysokého napätia (Chavko & Siryová 2002). Riešenie možno v budúcnosti hľadať v realizácii analogických projektov, ktoré sa v posledných rokoch uskutočnili v Maďarsku a v Rakúsku, kde nebezpečné úseky liniek vzdušných elektrických vedení boli prevedené do káblov položených do zeme.

Záverom je potrebné zdôrazniť, že reštitúcia dropov a ich záchrana pred vyhynutím na území

Tab. 1. Výber najvyšších počtov pozorovaných jedincov *Otis tarda* za deň v jednotlivých mesiacoch rokov 2008–2009 v CHVÚ Sysľovské polia.

Table 1. Selection of the highest number of observed individuals of the Great Bustard per day in particular months in period of 2008–2009 in the Sysľovské polia SPA.

| | I. | II. | III. | IV. | V. | VI. | VII. | VIII. | IX. | X. | XI. | XII. |
|------|-----|-----|------|-----|----|-----|------|-------|-----|-----|-----|------|
| 2008 | 200 | 203 | 170 | 27 | 16 | 26 | 52 | 52 | 65 | 77 | 92 | 186 |
| 2009 | 206 | 230 | 133 | 51 | 10 | 8 | 14 | 43 | 85 | 125 | 137 | 246 |



Obr. 1. Biotop dropa fúzatého v CHVÚ Sysľovské polia v období pred rozoraním zatrávených poľných ciest, 17. 8. 2006 (Foto: J. Chavko).

Fig. 1. Habitat of the Great Bustard in the Sysľovské polia SPA in the period before ploughing of the grassy field roads, August 17, 2006 (Photo by J. Chavko).

Slovenska je závislá na dlhodobom a reálnom uplatňovaní Programov starostlivosti o CHVÚ Sysľovské polia a CHVÚ Lehnice za účelom tvorby a zachovania priaznivého stavu biotopov v týchto územiach, ako aj na dôslednej realizácii Programu záchrany pre tento globálne ohrozený vtáčí druh. Veľkou výhodou pre Slovensko je veľmi dobrá odborná starostlivosť o populáciu dropov fúzatých v Rakúsku a Maďarsku, v dôsledku čoho dochádza k vzostupnému trendu vývoja ich početnosti a významnému potenciálu pre opätovný návrat dropov na pôvodné lokality výskytu na našom území.

Pod'akovanie

Monitoring bol v rokoch 2008–2009 finančne podporovaný Európskou komisiou v rámci projektu LIFE05NAT/SK/000115 „Ochrana dropa fúzatého na Slovensku“. Za

prácu v teréne a pomoc pri monitoringu si na tomto mieste dovoľujeme poďakovať externým spolupracovníkom a členom projektového tímu: P. Sokolovi, J. Tóthovi, F. Szkubymu, F. Karikovi, V. Szűcsovi, M. Kráľovičovi, V. Sekerovi, F. Takacsovi, J. Merimu, rakúskemu kolegovi R. Raabovi, maďarskému kolegovi P. Spakovszkému, členom PZ Lehnice, PZ Lúčka v Rusovciach, Jarovskej poľovníckej spoločnosti v Jarovciach.

Literatúra

- CHAVKO J. & MADERIČ B. 2008: Výskyt dropa fúzatého (*Otis tarda*) na Slovensku v rokoch 2000–2008. — *Tichodroma* **20**: 7–12.
- CHAVKO J. & SIRYOVÁ S. 2002: Drop veľký (*Otis tarda*). — Pp.: 248–250. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.

Došlo: 8. 3. 2010

Prijaté: 8. 4. 2010

Po prijatí článku do tlače bol v sezóne 2010 zaznamenaný hniezdny výskyt dropa fúzatého v CHVÚ Sysľovské polia (P. Sokol, in verb) a CHVÚ Lehnice (N. Valovič, in verb.). V CHVÚ Sysľovské polia bolo od 27. 4. 2010 a v priebehu mája podrobne sledované hniezdenie 1 sliepky v poraste ozimnej pšenice (P. Sokol, in verb). Prítomnosť hniezdiacej sliepky na lokalite bola fotograficky zdokumentovaná prvým z dvojice autorov článku (6. 5. 2010). Dňa 12. 6. 2010 bolo hniezdo

dropa v poraste ozimnej pšenice priamo dohľadané, na hniezde boli nájdené škrupiny z vajej a taktiež bola vykonaná ďalšia fotodokumentácia (P. Spakovszky, in verb.). Vzhľadom na nepriaznivé počasie (silné búrky a intenzívne dažde) koncom tretej dekády mája a začiatkom júna nebolo možné overiť či hniezdenie bolo úspešné. Posledné hniezdenie dropa fúzatého na Sysľovských poliach bolo zaznamenané v r. 2005 (Chavko & Maderič 2008). V CHVÚ Lehnice v dňoch 22. – 24. 7. 2010 traktorista N. Valovič zo spoločnosti Agripent s. r. o. Lehnice viackrát pozoroval 1 sliepku spolu s 1 mláďaťom na poliach v blízkosti lokality Veľký Lég medzi Lehnicami a obcou Maslovce a v jednom prípade dokonca prechádzal len asi 20 m popri sliepke s mláďaťom. Uvedené pozorovanie bolo overené a fotograficky zdokumentované druhým z dvojice autorov článku (23. 7. 2010). Na konci júla bola sliepka s mláďaťom viackrát pozorovaná aj pracovníkmi zo spoločnosti Agrolens s. r. o. Čenkovce, ktorá obhospodaruje poľnohospodársku pôdu v časti CHVÚ Lehnice (J. Németh, in verb.). Dňa 8. 8. 2010 bola pozorovaná s najväčšou pravdepodobnosťou tá istá sliepka v poraste lucerny siatej pri obci Maslovce, ale už bez mláďaťa. Predpokladáme, že v tomto prípade hniezdenie skončilo neúspešne, lebo aj v neskoršom období sme pozorovali už len samotnú sliepku. Posledné hniezdenia na Žitnom ostrove severne od Dunaja boli zaznamenané v r. 1989 pri Lehniciach a v r. 1992 pri Čukárskej Pake (Chavko & Sirovová 2002).

Zimování labutě malé (*Cygnus columbianus*) na Dunaji ve Štúrově (JZ Slovensko)

Wintering of the Tundra Swan (Cygnus columbianus) on Danube in Štúrovo (SW Slovakia)

Vladimír HOŠEK

943 65 Kamenica nad Hronom 159, Slovensko; hosek@inMail.sk

Labuť malá (*Cygnus columbianus*) hnízdí převážně v tundře za polárním kruhem. Část euroasijské populace zimuje pravidelně na pobřeží západní Evropy, Dánsko, Nizozemí, Velká Británie a Irsko. Ojedinele byli zatoulaní jedinci pozorováni v jižní a střední Evropě a v severní Africe (Hudec et al. 1994). Na Slovensku byla zjištěna od r. 1907 pouze 6× (Trnka 1997): 20. 2. 1907 – 1 ex. Kolárovo; 5. 1. 1957 – 4 ex. Badín; 14. 3. 1969 – 3 ex. Zemplínská Širava; 4. 3. 1982 – 2 ex. Piešťany; 1. 12. 1985 – 1 ex. štrkovisko Geča u Košic a 25. 1. 1990 – 2 ex. Piešťany.

Stejně tak v sousedních státech je pozorována velmi vzácně. V České republice se v letech 1947–2009 labuť malá vyskytla 22× (J. Hora in litt., <http://www.fkcsu.cz>). Zjištěna byla v době od 11. října do 1. května, s gradací v období tahu v listopadu (6×) a březnu (8×). Výjimkou je pozorování pelichajícího jedince 23. 7. 1984 na Ohři u Nebanic (Hudec et al. 1994). Nejčastěji

(11×) se vyskytla jednotlivě (nezapočítány 2 dokladové ex. v muzeích), 2 ex. 5×, 3 ex. 1×, 4 ex. 1×, nejpočetnější hejna čítala 15 ex. (12 ad., 3 imm.) – 27. 3. 1983 na údolní nádrži Rozkoš u České Skalice ve východních Čechách (Žďárek 1987), 20 ex. (16 ad., 4 imm.) – 23–25. 2. 2001 na Šumvaldském rybníku u Šumvaldu na Olomoucku (Vavřík 2002) a 16 ex. (13 ad., 3 imm.) – 21–30. 3. 2001 u Spolí, okres České Budějovice (Ševčík & Šimek 2003), přičemž se téměř jistě mělo jednat o stejné ptáky jako u Šumvaldu. Nejdéle se ptáci na lokalitě zdržovali 48 dní – 7. 3. – 23. 4. 1978 1 ex. na Lednických rybnících (Macháček 2009). Hejno z roku 2001 se na území ČR pohybovalo nejméně 38 dní. V rozmezí let 1947–1974 byla labuť malá zjištěna pouze ve 4 letech (14,3 %, n = 28 let), za 15 let od roku 1975 do roku 1989 pak již v 10 letech (66,7 %, 2× více než 1 výskyt v roce) a během dalších 20 let (1990–2009), i při rychlém rozvoji birdwatchingu a nárůstu počtu pozorova-